

Les quatre barres al mausoleu de l'esposa de Ferran Cortès

Autor: Carles Camp

Data de publicació: 25-05-2016

Reproduïm un article d'en Carles Camp, editat al web histocat.cat, pel qual som informats que l'esposa d'En Ferran Cortès va ser enterrada amb l'escut de la casa reial catalana i el significat que es desprèn d'aquesta acció.

El 27 de juliol de 1529, a Barcelona, Ferran Cortès va fer el seu mayorazgo, que és com se'n diu en castellà dels capítols matrimonials o del contracte fet entre els cònjuges. S'hi especifica quins béns aporta cadascun d'aquests al matrimoni, com aquests béns es distribuïran en cas de mort prematura d'algun dels esposos i, a l'últim, com els béns es repartiran entre els fills que en puguin néixer.

Per a les famílies nobles de l'època, una part important del patrimoni eren les armes, és a dir els símbols heràldics que podien ostentar públicament. D'aquesta manera, mostraven davant de tothom, especialment davant la resta de la noblesa, quin era el seu llinatge i el seu grau de noblesa i de poder.

El 7 de març de 1525, Carles I ja havia concedit a Cortès l'ús de determinades armes (símbols heràldics) perquè les pogués lluir, «porque vos y vuestros descendientes seáis más honrados», tot i aclarint que «serán armas que tendrán, además de las armas que tenéis de vuestro linaje» [1].

Quines eren aquestes armes pròpies del llinatge de Ferran Cortès?

A l'esmentat mayorazgo es descriuen les armes de la seva família:

«las armas de los Corteses, que son quatro barras coloradas en campo dorado, la orla azul con ocho cruces de San Juan, blancas» [2].

Aquestes armes són, ni més ni menys, les armes reials dels comtes de Barcelona, sobirans de Catalunya.

A la historiografia oficial li ha estat molt difícil d'explicar-ne l'origen. Ha hagut de recórrer a uns –suposats– avantpassats anomenats Rodríguez de las Varillas de Salamanca, uns avantpassats que també haurien lluit aquest senyal. D'altra banda, aquesta mateixa historiografia ni sap ni pot justificar el perquè de l'orla blava amb les vuit creus de Sant Joan --que són el senyal del rei de Jerusalem i que llavors lluien els comtes de Barcelona-- ni per què Cortès podia lluir les armes reials del Casal de Barcelona. Aquests historiadors eren ben conscients que només les podien dur els membres de la família reial catalana o els membres de les famílies que en fossin descendents.

La vídua de Ferran Cortès, Juana de Zúñiga, va fer generosos donatius a la catedral de Sevilla a canvi de tenir-hi el mausoleu de la seva família, mausoleu on ella mateixa s'hi va fer enterrar.

El nostre amic i col·laborador Daniel Ibàñez m'ha fet arribar aquesta imatge del mausoleu. Està acompanyat de l'estàtua de la difunta vídua d'en Cortès i de l'escut de les quatre barres.

S'hi veu ben clar quines eren les armes de la família. Cal destacar que en el mausoleu de la família Cortès només hi consta el senyal dels comtes de Barcelona i que es prescindeix absolutament de les armes concedides per Carles I el 1525 a Ferran Cortès i als seus descendents.

Aquesta tomba és la que correspon a una princesa del Casal de Barcelona.

En aquells temps, les armes reials catalanes, com es feia en tots els casals reials d'Europa, només les podia dur qui era de la família reial. Així ho explica Pere Molas Ribalta quan, parlant de l'escut d'armes d'un noble del segle XVI, Felip Galceran de Castre-Pinós (1552-1590), descriu les armes que va fer col·locar en un portal nou que va fer construir al castell de Guimerà, on hi va fer posar, entre d'altres “les quatre barres com a família reial” [3], cosa que podia fer, ja que els Castre eren descendents directes de Ferran Sanxis de Castre fill il·legítim –però reconegut– del rei Jaume I.

Podia Ferran Cortès lluir les armes del casal de Barcelona sense ser de sang reial? De cap manera.

En aquella època era un delictes gravíssim presumir d'armes reials si no s'era de la família reial. Jordi Bilbeny [4] ens explica que, el 1649 a Mèxic, l'arquebisbe-virrei Joan de Palafox va fer tallar dos escuts amb les armes reials que representaven els regnes de Catalunya (que els espanyols anomenen d'Aragó), Castella, Lleó i Navarra al retaule de la catedral de Puebla de los Ángeles [5]. El fiscal de la Reial Audiència de la Nova Espanya, el doctor Pedro Melián, va denunciar que “en un dels quarters hi havia armes estranyes i particulars que no eren del rei” i que eren les de la família Palafox, i les va fer treure. Quan el municipi va protestar formalment davant l'Audiència, aquesta va replicar amb un Informe intitulat Apologético en defensa de las Armas Reales de Castilla y León. Aquest informe deixa clar, segons explica Gregorio Bartolomé, que “encara que fossin les armes pròpies del bisbe i que fos costum de poder-les col·locar en llocs públics o esglésies aixecades per la seva munificència, aquestes no podien ser exhibides junt amb les reials”.

Per aquesta raó, l'informe acusava en Palafox de pecat de vanitat per “voler posar-se al costat del seu rei, la qual cosa s'ha de castigar com a falsari, que demostra ser el que no és” i pel fiscal resulta ser “una pertorbació de l'ordre degut a les dignitats particulars i un perjudici a la grandesa i a la família dels grans senyors, que no tenen entrada als escuts” i es demana més endavant: “Això no és afectació de majestat: usar ensenyes superiors que no li pertanyien, o treure el lloc del rei?”. I acaba recordant que “el que pren les vestidures, ornats, armes i joies que vivament pertanyen a la reial persona mereix la pena de mort i la pèrdua de béns”.

Veiem, doncs, l'escàndol que va provocar el fet que algú, que, malgrat pertànyer al més alt nivell social --ser arquebisbe i virrei--, col·loqués armes reials al costat de les seves pròpies.

Què no hauria passat si algú que, com ens diuen de Ferran Cortès, era fill d'un hidalgo de Medellín, un noble de quarta fila, gosés usar directament armes reials?

Cortès s'hi passeja per Barcelona, declara al seu mayorazgo que els quatre pals de gules sobre fons daurat són les seves armes. A més, se li fan retrats allí on, junt amb el bastó reial, les llueix. I no passa res. Cal destacar, a més, que en aquells temps el mayorazgo d'un noble, per a ser vàlid, havia de ser aprovat pel rei. I, per si no fos prou, la seva vídua es va fer fer al mausoleu la imatge que reproduïx aquest article. I sense cap mena de problema. Ningú s'alarma, ni s'escandalitza, ni ho denuncia.

Fet lògic, si l'anomenat Hernán Cortés fos un membre de la casa reial catalana.

26/04/2016

[1] de la Valgoma y Díaz-Valera, Dalmiro. Linaje y descendència de Hernán Cortés. Ediciones Cultura Hispánica, Madrid, 1951, p. 112.

[2] de la Valgoma y Díaz-Valera, Dalmiro, op. cit., p. 116.

[3] Molas Ribalta, Pere, L'alta noblesa catalana a l'Edat Moderna, Eumo Editorial, Vic, 2004, p. 77.

[4] Bilbeny, Jordi, Cristòfol Colom, Príncep de Catalunya, Editorial Proa, Barcelona 2006, p. 312-13.

[5] Bartolomé Martínez, Gregorio, Jaque mate al obispo virrey. Siglo y medio de sátiras y libelos contra don Juan de Palafox y Mendoza, Fondo de Cultura Económica, México, DF, 1991, p. 100-106.